

ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ БУДІВЕЛЬНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

Розраховано та проаналізовано інтегральний показник ефективності використання капіталу будівельних підприємств України. За результатами факторного аналізу, оснований на детермінованих моделях, визначено та проаналізовані чинники впливу на ефективність використання капіталу будівельних підприємств України.

Post-graduate L.Yo. Sozanskiy – L'viv commercial academy

The factor analysis of profitability of efficiency of the use of capital by build enterprises of Ukraine

The integral index of efficiency of the use of capital of build enterprises of Ukraine is expected in the article and analysed. As a result of factor analysis, based on the determined models, certainly and the analysed factors of influence on efficiency of the use of capital of build enterprises of Ukraine

Вступ. Потрібною інформацією для поліпшення фінансового стану підприємств будівельної галузі є знання про чинники, що мають найвагомійший вплив на показники ефективності використання капіталу та величина їх впливу на результативні показники. Питання факторного аналізу висвітлено у працях економістів-науковців: А.Д. Шеремет, Л.А. Лахтіонова, В.О. Подольська, Т.М. Чебан, Г.В. Савицька, Л. Е., Басовський, О.О. Шеремет та інші. Однак, питання факторного аналізу ефективності використання капіталу будівельними підприємствами висвітлено недостатньо, що пояснюється на сьогодні ще досить низьким рівнем, спеціалізації в економіці та наукових дослідженнях.

Мета статті. Визначити найбільш вагомі прямі внутрішні чинники впливу на ефективність використання капіталу будівельними підприємствами України, а також визначити величину їхнього впливу на основні результативні показники ефективності використання капіталу будівельних підприємств досліджуваних регіонів.

Результати. Здійснення факторного аналізу ефективності використання капіталу будівельними підприємствами розділимо на декілька умовних етапів:

- структуризація та систематизація результативних і факторних показників;
- оцінка та аналіз величини впливу факторних показників на результативні;
- оцінка тісноти зв'язку між аналізованими показниками та побудова багатофакторної моделі.

Для виконання факторного аналізу ефективності використання капіталу виділяємо три результативні показники: рентабельність сукупного капіталу, обіговість (доходність) сукупного капіталу та коефіцієнт фінансової незалежності. Є.В. Мних для аналізу загальної оцінки показників ефективності використання капіталу пропонує застосовувати інтегральний показник – темп економічного зростання, який розраховується як корінь n -ного ступеня з до-

¹ Наук. керівник доц. В.В. Олійник, канд. екон. наук – Львівська КА

бутку темпів росту показників, що узагальнюються [1, с.166]. Умовою пропонуваного автором показника є "відкрите" значення. Структурну схему показника темпу економічного росту, що характеризує показники ефективності використання капіталу будівельними підприємствами, наведено на рис. 1.

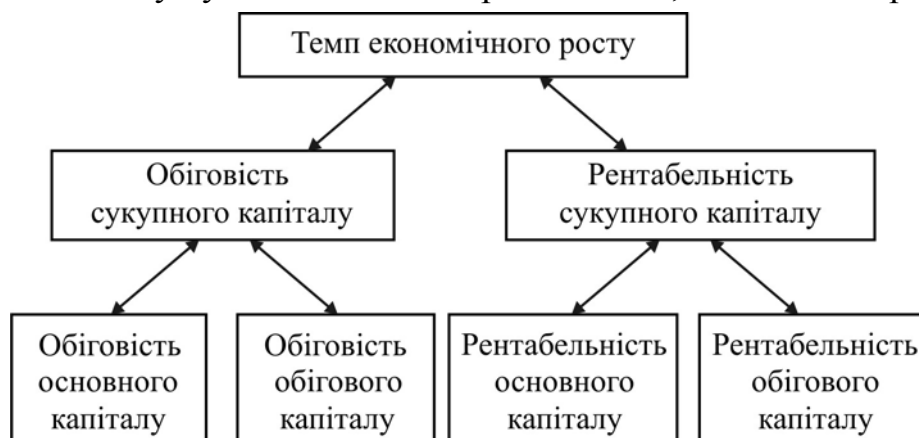

Рис. 1. Взаємозалежності результативних і факторних показників ефективності використання капіталу

Табл. 1. Розрахункове значення інтегрального показника темпу економічного зростання будівельних підприємств України у розрізі регіонів за 2004-2007 рр., %

Регіон	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	Середнє значення
АР Крим	68,3	51,9	42,5	36,1	49,7
Вінницька	88,6	33,5	55,1	64,3	60,4
Волинська	57,7	45,2	57,1	40,3	50,1
Дніпропетровська	103,9	40,3	41,6	59,2	61,3
Донецька	99,3	52,4	42,5	68,7	65,7
Житомирська	55,1	78,2	51,3	56,0	60,2
Закарпатська	74,2	43,4	59,8	39,8	54,3
Запорізька	67,6	58,9	41,3	59,2	56,7
Івано-Франківська	56,9	51,3	73,0	44,1	56,3
Київська	87,9	74,6	55,5	57,1	68,7
Кіровоградська	85,3	22,1	87,1	21,1	53,9
Луганська	80,4	53,4	41,1	77,3	63,0
Львівська	50,8	30,5	64,4	49,2	48,7
Миколаївська	65,6	42,0	34,4	61,4	50,9
Одеська	57,1	36,9	52,6	39,3	46,5
Полтавська	39,0	78,1	52,9	63,9	58,5
Рівненська	55,1	22,1	55,0	57,8	47,5
Сумська	51,9	65,6	52,6	49,6	54,9
Тернопільська	65,3	70,0	46,6	50,3	58,1
Харківська	77,6	31,4	56,4	48,6	53,5
Херсонська	97,6	24,2	81,8	42,3	61,5
Хмельницька	66,5	29,3	77,1	46,7	54,9
Черкаська	118,4	13,1	56,2	50,3	59,5
Чернівецька	46,6	59,9	54,6	41,8	50,7
Чернігівська	86,9	56,7	62,5	63,7	67,4
м. Київ	56,7	52,0	53,3	47,6	52,4
м. Севастополь	51,0	40,6	72,6	77,1	60,3
Всього	71,0	46,3	51,6	50,6	54,9

Примітка: *Розрахунок виконано за даними Держкомстату

За ефективного використання капіталу значення показника темпу економічного зростання перевищує 1 або 100 %. Розрахункове значення показника темпу економічного зростання будівельних підприємств України у розрізі регіонів наведено у табл. 1.

Порівняння розрахункових значень інтегрального показника темпу економічного зростання із рекомендаційним засвідчує неефективне використання капіталу як за підсумковими даними, так і у розрізі регіонів. У більшості регіонів простежується тенденція до зниження інтегрального показника, що потребує детальнішого вивчення та розроблення заходів щодо уникнення виявлених тенденцій. Виявлення величини впливу на зміну і фактичне значення інтегрального та результативних показників здійснимо за допомогою деталізованого факторного аналізу. Прискорення обіговості сукупного капіталу, тобто підвищення його ефективності потребує встановлення такого співвідношення між часткою основного і обігового капіталу, за якого виробництво будівельної продукції буде забезпечуватись потрібною виробничою потужністю і водночас необхідним мобільним капіталом.

Тому у процесі подальшого аналітичного дослідження доцільним є виявлення впливу на зміну доходності капіталу, розміщеного в активах, що і буде результативним показником. Визначити величину впливу на результативний показник пропонуємо з використанням факторного детермінованого аналізу. Оскільки, під час розрахунку вказаного показника основними структурними складовими є дохід від реалізованої продукції і середньорічна вартість активів, для факторних змінних оберемо зміну середньорічної вартості основного і обігового капіталу за визначений період. Потрібною умовою здійснення детермінованого факторного аналізу є побудова факторної моделі. Залежність зміни вказаного результативного показника від зміни факторних чинників зобразимо у вигляді детермінованої кратної моделі такого вигляду:

$$\Delta \frac{D}{A} = \frac{\Delta D}{\Delta O\bar{C}K + \Delta O\bar{B}K} \quad (1)$$

де: $\Delta \frac{D}{A}$ – зміна доходності капіталу, розміщеного в активах; ΔD – зміна доходу від реалізованої продукції; $\Delta O\bar{C}K$ – зміна середньорічної вартості основного капіталу; $\Delta O\bar{B}K$ – зміна середньорічної вартості обігового капіталу.

Для розрахунку наведеної моделі застосуємо інтегральний метод економічного аналізу з використанням таких формул:

$$Ax = \frac{\Delta x}{\Delta y + \Delta x} x \ln \left| \frac{y_1 + z}{y_0 + z_0} \right|; \quad Ay = \frac{\Delta f - Ax}{\Delta y + \Delta z} \Delta y; \quad Az = \frac{\Delta f - Ax}{\Delta y + \Delta z} \Delta z,$$

де: Ax, Ay, Az – величина впливу факторних змінних на результативний показник; $\Delta x, \Delta y, \Delta z$ – зміна значень факторних показників; Δf – зміна значення результативного показника; y_1, z_1 – значення факторних показників у поточному аналізованому періоді; y_0, z_0 – значення факторних показників у попередньому аналізованому періоді [2, с. 247]

За результатами виконаного факторного аналізу виявлено такі тенденції. Найбільш позитивний вплив на зміну економічної ефективності викорис-

тання капіталу, розміщеного в активах у будівництві за всіма досліджуваними регіонами України, мала зміна доходу від реалізованої продукції. Тенденції впливу вказаного факторного чинника на зміну результативного показника зображено на рис. 2. Значення економічної ефективності використання капіталу будівельних підприємств досліджуваних регіонів України за 2004–2007 рр. за рахунок збільшення доходу від реалізованої продукції у середньому збільшувалось на 50 %. Виходячи із здійсненого спостереження, це значення можна вважати типовим для підприємств досліджуваної галузі. Виявлена типова величина впливу доходу від реалізованої будівельної продукції спостерігається у будівельних підприємствах Львівської, Миколаївської, Івано-Франківської, Закарпатської, Житомирської Сумської, Харківської області та м. Київ і Севастополь. Найменша величина впливу (у межах 26-31 %) була характерна для підприємств Кіровоградської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької та Херсонської області. Високою величиною (66-81 %) впливу доходу від реалізованої будівельної продукції на доходність капіталу розміщеного у активах відслідковувалось на будівельних підприємствах Вінницької, Волинської, Донецької, Одеської, Чернівецької області. Зі збільшенням вартості основного капіталу відбувалось зменшення доходності капіталу, розміщеного в активах. Так, за 2004-2007 рр. на будівельних підприємствах у розрізі регіонів України збільшення основного капіталу у середньому на 12 % зменшувало економічну ефективність використання капіталу.

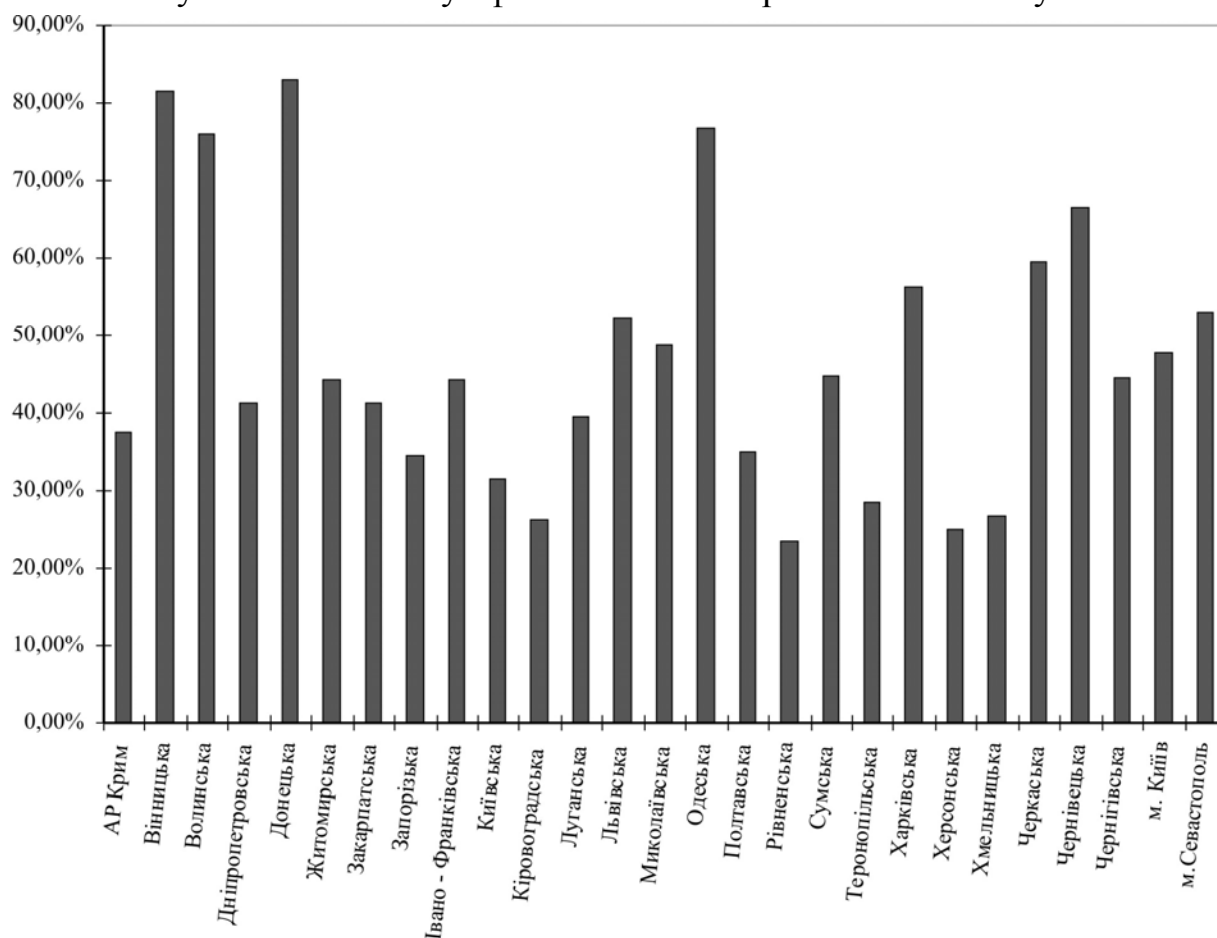

Рис. 2. Середньорічна величина впливу доходу від реалізованої будівельної продукції на доходність капіталу будівельних підприємств у розрізі регіонів України (*Розрахунок виконано за даними Держкомстату)

Відзначимо таку пропорційність. Області, у яких відзначався високий вплив доходу від реалізованої продукції, характеризувались відповідно високим негативним впливом зміни основного капіталу на результативний показник.

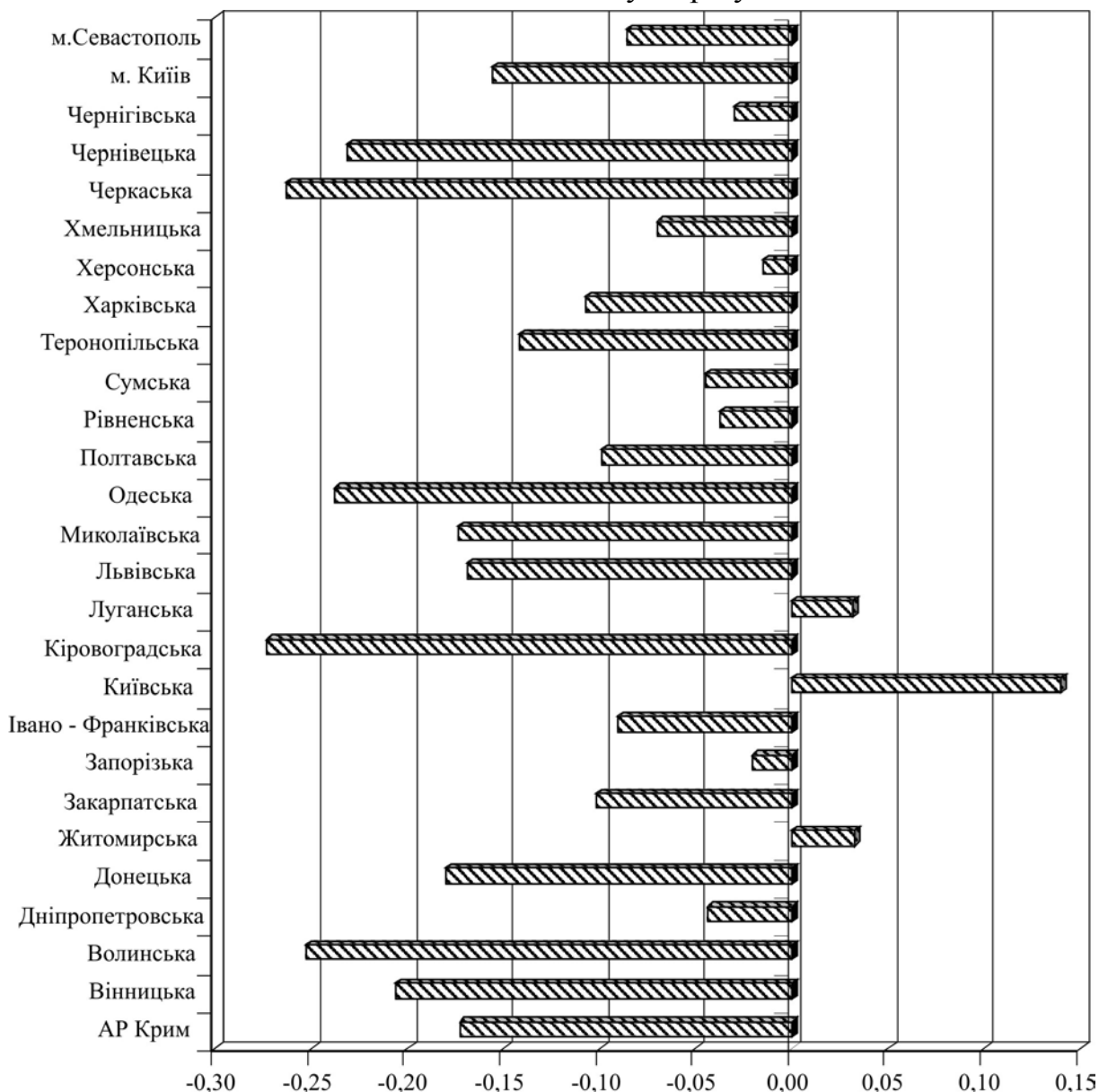

Рис. 3. Середньорічна величина впливу зміни вартості основного капіталу на доходність капіталу, розміщеного в активах
 (*Розрахунок виконано за даними Держкомстату)

Виявлена залежність свідчить про розширення виробничого потенціалу будівництва, що є позитивною ознакою. Розширення виробничого потенціалу є корисним для дотримання позитивної міри впливу на ефективність використання капіталу. Позитивне значення середньорічного впливу основного капіталу простежувалось на будівельних підприємствах Київської, Луганської і Житомирської областей. При цьому величина впливу доходу від реалізованої продукції на вказаний результативний показник була відносно помірною. Отже, оптимальне маневрування зміною вартості основного капіталу може сприяти вищій економічній ефективності використання капіталу. Визначення оптимального співвідношення величини та зміни вартості основного капіталу відповідно із зміною та величиною доходу від реалізованої

продукції потребує подальшого розгляду складу, структури та ширшого факторного аналізу основного капіталу та доходу від реалізованої продукції. Та перед цим нам потрібно охарактеризувати зміни обігового капіталу (рис. 4).

Зміна обігового капіталу у всіх регіонах України спричиняло зменшення економічної ефективності капіталу. У середньому для регіонів середньорічне значення величина згаданого впливу становило 23 %. Найвищий вплив зміни обігового капіталу як і попередньо розглянутого чинника відстежувалось в областях з високим рівнем впливу доходу від реалізованої продукції. Отже, внаслідок виконаного факторного аналізу доходності капіталу виявлено:

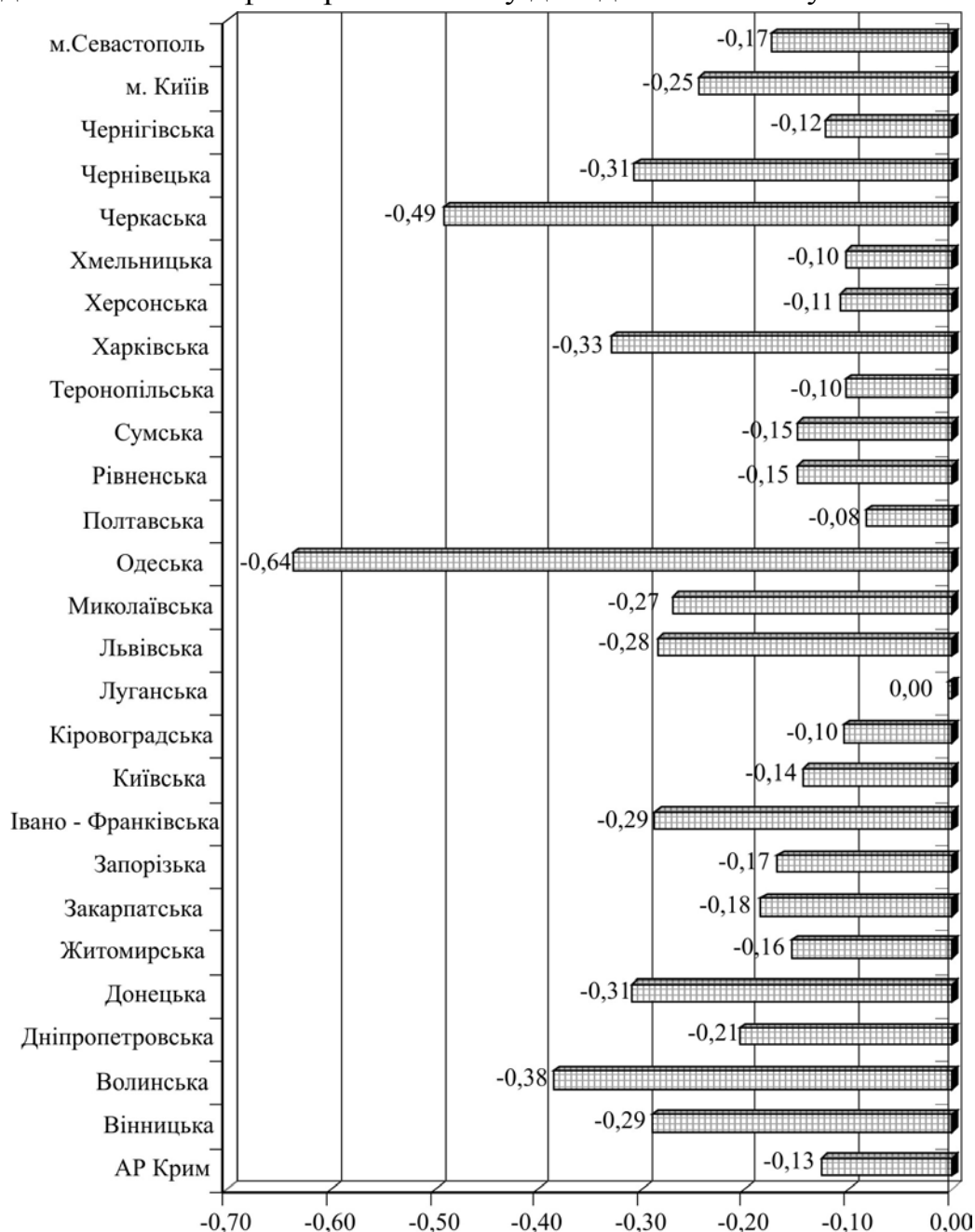

Рис. 4. Середньорічна величина впливу зміни вартості оборотного капіталу на доходність капіталу за регіонами

- позитивно на зміну значення показника доходності капіталу впливала зміна доходності капіталу;
- негативний вплив на зміну результативного показника мала зміна основного та, особливо, обігового капіталу.

Виявлені тенденції є логічними, оскільки зростання доходу від реалізації продукції повинно дещо перевищувати збільшення вартості активів. Питанням, що потребує подальшого вивчення, є причини перевищення у деяких областях середнього середньорічного значення впливу обігового капіталу над основним. Перевищення негативного впливу обігового капіталу над основним може свідчити про переважання у структурі сукупного капіталу обігового капіталу, що може мати негативні наслідки для підприємств досліджуваної галузі.

Висновки. За результатами виконаного аналітичного дослідження інтегрального показника ефективності використання капіталу будівельних підприємств України виявлено:

Отримані значення інтегрального показника ефективності використання капіталу у будівельних підприємств досліджуваних регіонів є набагато нижчими за рекомендаційне, що свідчить про неефективне використання капіталу.

Вагомий вплив на зміну інтегрального показника ефективності використання капіталу має доходність капіталу.

Позитивний вплив на доходність капіталу у будівельних підприємств більшості з досліджуваних регіонів мала зміна доходу.

Негативним впливом на зімну доходності капіталу відзначилась зміна основного і обігового капіталу, що треба вважати негативною ознакою, оскільки засвідчує нераціональність використання капіталу, а також потребу в удосконаленні управління структурою та обсягами основного та обігового капіталу.

Результати здійсненого аналітичного дослідження знайдуть своє відтворення й реалізацію у подальших дослідженнях щодо аналізу та управління капіталом будівельних підприємств України.

Література

1. Мних М.Є. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства : монографія. – К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 226 с.
2. Баканов М.И., Мельник М.В., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа : учебник для студентов экономических специальностей. – 5-е изд. [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2006. – 526 с.
3. Статистичний щорічник України за 2007 рік. – К. : Вид-во "Консультант", 2008. – 576 с.
4. Статистичні дані Держкомстату за 2007 рік. – К. : Вид-во "Консультант", 2008. – 326 с.

УДК 336.77 (477) Доц. М.І. Хмелярчук, канд. екон. наук; доц. О.П. Павлишин, канд. екон. наук – Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Київ; М.І. Павлишин – ЗАТ Альфа-Банк (Львівський регіон)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Висвітлено організаційно-економічні проблеми функціонування кредитної системи України на сучасному етапі поширення світової фінансової кризи. Обґрунтовано потребу розроблення стратегічного плану виходу з кризи національної кредитної системи та підвищення до неї довіри населення.

Ключові слова: кредитна система, банки, небанківські фінансові установи.